

Rapport

efter kvalitetsgranskning av Läsundervisningen
inom ämnet svenska för årskurs 7–9 i Sjöängs-
skolan i Askersunds kommun

Innehåll

Inledning

Resultat

Allmänna undervisningskvaliteter

Ämnesspecifika undervisningskvaliteter

Bakgrundsuppgifter om Sjöängsskolan

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av läsundervisningen inom ämnet svenska för årskurs 7–9 under hösten 2011. Granskningen av Sjöängsskolan i Askersunds kommun ingår i detta projekt.

Skolinspektionen har besökt och kommer att besöka skolor under våren och hösten 2011. Under denna period sker omfattande förändringar av regelverket på skolområdet. Utgångspunkten för Skolinspektionens granskning kommer att vara densamma oavsett om besöken sker på våren eller hösten, men bedömningarna kommer att göras utifrån olika regelverk. Redovisningen består av två delar, en som belyser allmänna undervisningskvaliteter och en som belyser ämnesspecifika undervisningskvaliteter. Frågeställningar och metod redovisas i slutet av denna rapport under rubrikerna Syfte och frågeställningar samt Metod och material.

Skolinspektionen kommer vid sina bedömningar att utgå från skollagen (2010:800) och därtill hörande författningar, bland annat skolförordningen (2011:185) och förordningen om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (SKOLFS 2010:37). Förordningen om läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (SKOLFS 1994:1) samt förordningen om kursplaner för grundskolan (SKOLFS 2000:135) ska under läsåret 2011/12 fortsätta att gälla för elever i årskurs 9 i grundskolan. Därmed utgår kvalitetsgranskningen från dessa författningar när det gäller årskurs 9.

Sjöängsskolan besöktes den 13–16 september 2011. Ansvariga inspektörer har Mikael Ejerblom och Ewa Pettersson varit. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Rapport

2011-12-21

2 (15)

Dnr 400-2011:1833

Kvalitetsgranskningen av läsundervisningen inom ämnet svenska för årskurs 7–9 genomförs i sammanlagt 30 kommunala skolor och 10 fristående skolor. När kvalitetsgranskningen av läsundervisningen inom ämnet svenska för årskurs 7–9 är genomförda redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. De skolor som ingått i granskningen bildar en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

På Sjöängsskolan observerades åtta lektioner. Varje observerad lektion bedömdes utifrån flera olika aspekter av kvaliteten på läsundervisningen.

Resultat

Sjöängsskolan har de senaste fem åren nått mellan 94 procent till 98 procent i måluppfyllelse i ämnet svenska vilket är jämförbart med motsvarande värden för riket. I slutbetyget år 2010 hade Sjöängsskolan ett mindre antal elever med betyget Mycket väl godkänt (11 procent) och Väl godkänt (27 procent) än riket som helhet (15 respektive 38 procent). Detta mönster återkommer i de nationella ämnesproven i svenska. Provresultatet 2010 visade att Sjöängsskolan hade färre elever som fick provbetyget Väl godkänt och Mycket väl godkänt jämfört med riket i samtliga delprov. Vid Sjöängsskolan hade dessutom att en betydligt högre andel elever högre slutbetyg än provbetyg på nationella ämnesprovet i svenska (36 procent) i jämförelse med riket som helhet (23 procent). Statistiken visar även att det finns en skillnad mellan pojkar och flickor. År 2010 var det endast pojkar som inte nådde målen (6 procent). Provresultaten för delprovet i läsförståelse år 2010 visar att 42 procent av eleverna i Sjöängsskolan inte når Godkänt jämfört med 18 procent för riket.

Intervjuer och dokumentation visar att skolan i liten omfattning har uppmärksammat och utvärderat resultaten i ämnet svenska samt det låga resultatet på läsförståelsedelen 2010. Läsförståelsen hos eleverna har tidigare endast testats i årskurs 7 samt i samband med det nationella ämnesprovet i årskurs 9. Några lärare uppger att de arbetar systematiskt med läsförståelsediagnoser och åtgärder för att öka måluppfyllelsen. Granskningen visar dock att det skiljer mycket mellan hur de olika lärarna arbetar för att öka elevernas läsförståelse. Möjligheterna att ge de elever särskilt stöd i läsförståelse som behöver det har också varierat mellan olika arbetslag på skolan. Det har också varierat över tid. Lärarna i skolan har vid något tillfälle rättat varandras nationella prov i syfte att säkerställa att bedömning och betygsättning är likvärdig. Detta har dock inte skett med någon systematik.

I samband med granskningen visade skolan att man uppmärksammat flera av dessa problem. Man har för detta läsår bland annat upprättat en språkplan för Askersunds kommun som anger när och hur läsförståelsen ska testas samt vilka åtgärder som ska sättas in vid olika utfall. Man har också skapat rutiner och en övergripande organisation för särskilt stöd på skolan. Vidare har initiativ tagits till att skapa gemensamma lokala pedagogiska planeringar.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att Sjöängsskolan behöver påbörja arbetet med att utvärdera och analysera skolans kunskapsresultat i ämnet svenska. I detta ingår att utvärdera skolans allmänna och ämnesspecifika pedagogiska arbete och metoder för att nå en högre måluppfyllelse och en likvärdig undervisning. Skolinspektionen förutsätter att det arbete skolan initierat för ökad måluppfyllelse fortsätter.

Rapport

2011-12-21

4 (15)

Dnr 400-2011:1833

Allmänna undervisningskvaliteter

Aspekter vid granskningen

- Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö
- Struktur och organisation
- Individanpassning, variation och utmaning
- Elevernas medverkan och aktivitet, feedback och feedforward¹

Trygg stödjande och uppmuntrande lärandemiljö

Exempel på indikatorer vid granskningen av aspekten

- läraren skapar en positiv atmosfär
- läraren bemöter eleverna med respekt och främjar respekten mellan eleverna
- läraren har positiva förväntningar på eleverna och elevernas självtillit
- läraren skapar motivation inför olika aktiviteter
- läraren involverar alla elever

Skolinspektionens bedömning

Lektionsobservationerna visar att det generellt råder en positiv atmosfär där lärarna tilltalar eleverna på ett positivt sätt, visar värme och empati samt lyssnar på vad eleverna har att säga. Det är oftast arbetsro i klassrummen. Det finns dock exempel på motsatsen där eleverna avbryter varandra och läraren och där elever tillåts störa varandra i arbetet. I de flest fall uppvisar lärarna huvudsakligen starka sidor i att skapa motivation inför de aktiviteter som genomförs. Men även här finns skillnader mellan lärarna. Eleverna uppger att vissa lärare har svårt att motivera dem för ämnet och för läsning. Det handlar ofta om att producera utifrån en given planering eller arbetsordning. Lärarna använder sig sällan av gester, mimik, illustrerande bilder eller anknyter till annat för att motivera och engagera eleverna. Inspektörerna observerar vid flera tillfällen ett antal elever som inte gör något alls på lektionen.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö* uppvisar fler svaga än starka sidor. Det varierar dock mellan lärare hur väl man lyckas upprätta arbetsro samt hur väl man lyckas motivera eleverna till lärande på lektionerna.

¹ framåtsyftande vägledning i syfte att förbättra elevernas möjlighet att nå målen

Struktur och organisation

Exempel på indikatorer vid granskningen av aspekten

- läraren genomför en genomtänkt lektionsstart
- läraren genomför en välstrukturerad lektion
- läraren ger tydliga förklaringar och instruktioner
- läraren kontrollerar att eleverna förstått förklaringar och instruktioner
- läraren gör ett tydligt och sammanfattande lektionsslut

Skolinspektionens bedömning

Lärarna menar att de har stor egen frihet att inom lektionens tidsram lägga upp undervisningen. Lärarna menar vidare att det historiskt sett har varit stora skillnader i hur olika lärare har lagt upp sin undervisning, men att man nu börjat diskutera vissa gemensamma ramar. Lektionsobservationer visar också att det varierar hur lärare lägger upp sina lektioner och att det också skiljer i kvaliteten för struktur och organisation av undervisningen. Vid de flesta lektioner genomför läraren en lektionsstart där det blir tydligt för eleverna vad som ska göras under lektionen. De flesta lektioner har ett logiskt flöde och är välstrukturerade men det varierar hur väl läraren lyckas förmedla lektionens syfte och mål till eleverna och hur tydligt det blir för eleven vad som ska göras. Det är endast vid något tillfälle som läraren relaterar lektionens innehåll till elevernas lärandemål. Endast vid två av de lektioner som observerades gjordes ett tydligt och sammanfattande avslut. Vid övriga lektioner saknades det helt. Sju av de åtta lektioner som besöktes avslutades fem minuter eller mer innan utsatt tid.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *Struktur och organisation* uppvisar fler svaga än starka sidor. Generellt behöver lärarna på Sjöängsskolan göra tydligare lektionsstarter och lektionsavslut. Lärarna behöver också under lektionerna på ett tydligare sätt anknyta det eleverna ska göra till de lärandemål eleverna har. Vidare behöver rektorerna göra insatser för att öka likvärdigheten i undervisningens kvalitet då det förekommer betydande variationer mellan olika lärare i detta avseende.

Individanpassning, variation och utmaning

Exempel på indikatorer vid granskningen av aspekten

- läraren anpassar undervisningen till elevgruppen
- läraren skapar gynnsamma förutsättningar för elevernas kognitiva utveckling genom samtalsstrukturen i klassrummet
- läraren ser till att elever med behov av särskilt stöd under lektionen får sådant

Skolinspektionens bedömning

Av lektionsobservationer framgår att de flesta lärare anpassar undervisningen till elevgruppen exempelvis utifrån ålder och mognad. De flesta lärare varierar också sin undervisning i struktur och organisation för att göra det mer stimulerande för eleverna.

Rapport

2011-12-21

6 (15)

Dnr 400-2011:1833

Vi en lektion observerades exempelvis inslag av såväl egen läsning, högläsning och skrivning som diskussioner i små grupper och i helklass. Däremot framgår av både lektionsobservationer och elevintervjuer att läraren sällan anpassar undervisningen efter enskilda individer, såvida de inte har särskilt stöd. Det är oftast läraren som bestämmer vad som ska göras och alla, utom de som har särskilt stöd, gör samma sak. Härmed saknas både extra stöd till de elever som behöver det och extra utmaning till de elever som behöver det. Om eleverna inte hinner göra det de ska på lektionerna så förväntas de göra detta hemma.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *variation, individanpassning och utmaning* uppvisar fler svaga än starka sidor trots att lärarna varierar undervisningen. Eleverna behöver i större grad få uppgifter som är anpassade till deras "närmaste utvecklingszon" och de elever som lätt når de kunskapskrav som minst ska uppnås behöver få mer utmanande och fördjupande uppgifter.

Elevernas medverkan och aktivitet, feedback och feedforward

Exempel på indikatorer vid granskningen av aspekten

- läraren involverar alla elever
- läraren ger möjligheter till inflytande och eget ansvar
- läraren skapar förutsättningar för elevernas aktivitet och engagemang
- läraren använder sig av formativ bedömning under lektionen
- läraren ger eleverna tillfälle att reflektera över undervisningen och sitt lärande

Skolinspektionens bedömning

Lektionsobservationer visar att de flesta lärare har ett öppet samtalsklimat där eleverna bjuds in att bidra med egna erfarenheter och reflektioner och där de flesta elever involveras. Inspektörerna såg också några exempel där eleverna själva fick planera sitt eget arbete inom lektionens ram. Eleverna ges ibland möjlighet att välja texter själva. Däremot saknar eleverna nästan helt inflytande vad gäller undervisningens innehåll och arbetsformer. Eleverna menar att det är läraren som bestämmer detta. Lärarna bekräftar detta vid intervjutillfället. Eleverna får inte mer än i få fall delta i reflektioner och utvärdering av undervisningen.

Endast enstaka lärare använder sig av formativ bedömning under lektionen. Eleverna får sällan en guidning i vad de behöver utveckla för att nå sina lärandemål. Likaså ges eleverna sällan möjlighet att varken tillsammans med läraren, med andra elever eller med sig själva reflektera över sitt eget lärande.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *Elevernas medverkan och aktivitet, feedback och feedforward* uppvisar fler svaga än starka sidor. Lärarna behöver ge eleverna större möjligheter att delta i planeringen av undervisningen liksom reflektion

och utvärdering av densamma. Vidare behöver lärarna i större utsträckning använda formativ bedömning för att synliggöra de enskilda elevernas och gruppens lärande. Eleverna behöver bli delaktiga i denna process och i sitt eget lärande så att lektionerna inte bara blir ett "görande".

Ämnesspecifika undervisningskvaliteter

Skolans övergripande arbete med läsundervisning

Exempel på utgångspunkter vid granskningen

- Rektorn ser till att det förekommer pedagogisk samverkan i syfte att stödja elevernas långsiktiga läsutveckling.
- Rektorn tar ansvar för att skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen
- Eleverna har tillgång till skolbibliotek som används aktivt i läsundervisningen
- Rektorn utvärderar och omprövar regelbundet de särskilda stödinsatser som ges
- Rektor ger lärarna möjlighet till kompetensutveckling med inriktning mot läsprocessen
- Rektorn tar ansvar för att eleverna får det garanterade antalet undervisningstimmar i svenska som timplanen anger
- Rektorn tar ansvar för att lärarna har förutsättningar i form av läromedel, datorer, resurser osv.
- Eleverna känner till kursplanens mål, vet vad de ska kunna och vad de kan
- Läroplan och kursplan används som utgångspunkt i undervisningen
- Skolan arbetar med ämnesövergripande studier
- Lärarna utgår vid bedömning och betygssättningen i ämnet svenska från de nationella målen i kursplanen och från betygskriterierna

Skolinspektionens bedömning

Sjöängsskolan har sedan tidigare ett forum för lärarsamverkan i ämnet svenska, en så kallad ämneskonferens. Denna har letts av en ämnesansvarig lärare. Ämneskonferensen har dock inte varit inriktad på pedagogiska frågor utan på bland annat organisatoriska frågor, läromedelsfrågor och budgetfrågor. Vid lärarintervjun framkommer att man diskuterat om man ska använda lärobok i svenskundervisningen och i så fall vilket lärobok. Här har lärarna inte kommit överens. Tidigare har ämneskonferensen inte styrts av skolans rektorer. Varken lärare eller rektorer menar att man i ämneskonferensen diskuterat undervisningskvaliteter eller hur man ska stödja elevernas långsiktiga läsutveckling. Nu har en av skolans rektorer tagit ansvar för styrningen av ämneskonferensen i svenska och deltar ibland vid dess möten.

I samband med den nya kursplanen i ämnet svenska har dock vissa pedagogiska frågor hanterats i ämneskonferensen. Bland annat har man börjat utarbeta lokala pedagogiska

Rapport

2011-12-21

8 (15)

Dnr 400-2011:1833

planeringar för ämnet. Det är viktigt att skolan gemensamt planerar undervisningen så att den utgår från läroplan och kursplan. Vidare är det viktigt att rektorerna arbetar för att såväl undervisning som bedömning och betygssättning är likvärdig på skolan och utgår från de nationella styrdokument. Granskningen visar att undervisningen i läsprocessen skiljer sig så pass mycket mellan olika lärare att likvärdigheten äventyras. Granskningen visar också att eleverna endast i liten omfattning känner till kursplanens mål och krav. Härmed blir det svårt för eleverna att veta vad de ska kunna och vad de kan. Då blir det svårt för eleverna att bli delaktiga i sitt eget lärande. Det försvårar också lärarens möjlighet att göra formativa bedömningar i syfte att utveckla elevens kunskap. Vidare framgår att pedagogisk samverkan i syfte att säkra likvärdig bedömning och betygssättning endast sker sporadiskt och utan systematik.

Ämnesövergripande studier förekommer men är ofta begränsade till att omfatta de ämnen som den enskilda läraren har utöver svenska.

Sjöängsskolan saknar idag ett skolbibliotek. Planer på en ombyggnad av skolan har gjort att väsentliga delar av skolbiblioteket flyttats till kommunens stadsbibliotek. Skolans lärare och elever hänvisas nu dit. Stadsbiblioteket ligger cirka fem minuters gångväg från skolan. Denna lösning medger att elever på ett relativt snabbt och enkelt sätt kan låna litteratur för studier och läsning på längre sikt. Men det begränsar skolans möjligheter att utnyttja skolbiblioteket aktivt i läsundervisningen och i den dagliga verksamheten inhämta källor och information.

Skolan har nu ett bra system för att fånga upp, utvärdera och ompröva särskilda stödinsatser. Detta är något man tidigare saknat enligt lärare och rektorer. Nuvarande system är dock ännu inte tillräckligt känt hos lärarna för att det ska fungera bra i praktiken.

Av intervjuer framkommer att rektorerna i mycket begränsad omfattning har gett lärare möjlighet till kompetensutveckling med inriktning mot läsprocessen.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Skolans övergripande arbete med läsundervisning* uppvisar fler svaga än starka sidor. Rektorerna behöver försäkra sig om att läsundervisningen utvecklas och håller likvärdig kvalitet samt att den utgår ifrån läroplan och kursplan. Likaså behöver rektorerna försäkra sig om att bedömning och betygssättning av elevernas kunskaper blir likvärdig på skolan. Detta kan exempelvis ske genom pedagogisk samverkan och kompetensutveckling.

Skolan behöver ett fungerande bibliotek² som aktivt kan användas i läsundervisningen samt i syfte att i den dagliga verksamheten inhämta källor och information.

Får eleverna i läsundervisningen ta del av olika texttyper?

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

Finns exempel på

- skönlitteratur
- sakprosatexter
- texter som kombinerar ord, bild och ljud och deras dramaturgiska komponenter
- kombinationer av olika texttyper
- texter från läromedel, andra skolämnen
- texter från digitala media
- texter producerade av lärare
- texter valda utifrån elevernas intressen, erfarenheter och behov
- texter med autentiskt syfte som ligger bortanför elevens färdighet

Skolinspektionens bedömning

Granskningen visar att eleverna får ta del av olika texttyper såsom skönlitterära texter (romaner, noveller, dikter, sagor), sakprosatexter (nyhetsartiklar), texter från andra ämnen, läroböcker samt texter lärarna producerat. Texterna är dock sällan valda utifrån elevernas intressen, erfarenheter och behov. Intervju med eleverna och lektionsobservationer visar att texter från andra medier såsom exempelvis Tv, teater, musik och texter från internet (nyheter, debatt, privata bloggar, information från offentliga organisationer etc.) sällan förekommer. En av anledningarna till detta är enligt lärarna och eleverna att skolan har få fungerande datorer.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Får eleverna i läsundervisningen ta del av olika texttyper?* uppvisar fler svaga än starka sidor. Det förekommer inte texter från eller via digitala medier i sådan utsträckning att eleverna kan utveckla sin förståelse för sådana texter. Vidare väljs inte texter utifrån elevernas intressen och erfarenheter eller från andra ämnen i så hög grad, vilket är av stor vikt för att eleverna ska stimuleras till att läsa olika texter och känna det meningsfullt.

² Enligt 2 kap. 36 § skollagen, som gäller från och med den 1 juli 2011, ska eleverna ska ha tillgång till skolbibliotek som används i skolans pedagogiska verksamhet med uppgift att stödja elevernas lärande.

Rapport

2011-12-21

10 (15)

Dnr 400-2011:1833

Får eleverna bearbeta de texter som används på ett sätt som stimulerar deras läsutveckling och förmåga att förstå, tolka och uppleva olika texttyper?

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

- lärarna anpassar undervisningen efter textens syfte och karaktär
- läraren ger eleverna förutsättningar att utveckla olika lässtrategier
- läraren utgår från elevernas intressen och erfarenheter
- läraren utgår från elevernas behov vid bearbetning av text

Skolinspektionens bedömning

Av åtta granskade lektioner innehåller fyra lektioner någon form av läsundervisning. Vid en av dessa är det endast läraren som läser. Vid de lektioner där läsning ingår ser inspektörerna några exempel på att texten bearbetas och vid något tillfälle ger läraren eleverna förutsättningar att utveckla olika lässtrategier. Vid två av lektionerna utgår läraren tydligt från elevernas intressen och erfarenheter. Här förser läraren eleverna med texter som eleverna kan relatera till verkliga livet för att skapa motivation och väcka nyfikenhet. Vid andra observerade lektioner sker detta inte alls. Endast vid en lektion utgår läraren tydligt från elevernas behov av särskilda insatser eller utmaningar.

Vid intervjuer framgår att texter bearbetas på olika sätt. Elever och lärare ger exempel på bearbetning i form av både skriftliga redovisningar (recensioner, referat, läsloggar, övningsuppgifter från läromedel) och muntliga bearbetningar (bokprat i små och stora grupper, diskussioner i grupp och helklass). Det framkommer dock att det finns tillfällen där texter inte bearbetas alls. Vidare framkommer att det finns stora skillnader i hur lärare bearbetar texter. Vissa lärare utgår oftast enbart från en lärobok både vad gäller val av texter och val av bearbetningsätt. Eleverna som undervisas av dessa lärare upplever undervisningen som enahanda. Man läser först en text och svarar sedan på frågor i boken. Eleverna får ibland välja vilken skönlitterär bok de ska läsa. Andra texter väljer dock oftast läraren. Det är sällan som dessa texter utgår från elevernas intressen och erfarenheter. Eleverna menar att undervisningen härmed blir tråkig.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Får eleverna bearbeta de texter som används på ett sätt som stimulerar deras läsutveckling och förmåga att förstå, tolka och uppleva olika texttyper* uppvisar fler svaga än starka sidor. Undervisningen behöver utvecklas genom att ge eleverna större möjligheter att reflektera över det lästa, individuellt, i grupp eller i helklass. Dessutom behöver undervisningen varieras i högre grad och i större utsträckning utgå ifrån elevernas intresse och erfarenhet för att motivera och utmana eleverna i deras läsning.

Får eleverna arbeta med digitala textförmedlande medier på ett sätt som gör att de utvecklar en kunskap om digitala mediers språk och funktion samt utvecklar förmågan att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap?

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

- Läraren använder sig av olika digitala medier i sin läsundervisning
- Läraren ger eleverna genom undervisningen kunskap om olika digitala medi-ers språk och funktion
- Läraren ger eleverna möjlighet att söka information via digitala medier samt ger dem verktyg för att kunna kritiskt granska internet och olika digitala me-dier

Skolinspektionens bedömning

Inte vid någon observerad lektion ges eleverna på Sjöängsskolan möjlighet att uttrycka tankar och åsikter genom olika media, granska och värdera olika källor, sovra i stora informationsmängder samt diskutera källors tillförlitlighet. Det bekräftas i elevenkäter och intervjuer att detta sker väldigt sällan i svenskundervisningen. Källkritik har enligt eleverna diskuterats i andra ämnen. Likaså menar eleverna att de ibland får "renskriva" på en dator. I Intervjuer framkommer att förutsättningar att arbeta med digitala text-förmedlande medier är begränsade. Skolan har endast ett fåtal fungerande datorer. I vissa lektionssalar finns interaktiva skrivtavlor med uppkoppling men de används sällan i ämnet svenska.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Får eleverna arbeta med digitala textförmedlande medier på ett sätt som gör att de utvecklar en kunskap om digitala mediers språk och funktion samt utvecklar förmågan att tolka, kritiskt granska och vär-dera olika källor och budskap* uppvisar huvudsakligen svaga sidor. Undervisningen på skolan behöver utveckla möjligheten att använda och integrera olika digitala medier i läsundervisningen för att främja läsutvecklingen samt för att kunna ge eleverna kun-skap om olika digitala mediers språk och funktion. Det är också viktigt att skolan i högre grad ger eleverna verktyg för att kunna kritiskt granska olika medier.

Följer skola/läraren systematiskt upp elevers läsutveckling och tas uppföljningsresul-taten tillvara i utvecklingen av läsundervisningen?

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

- Läraren/skolan följer upp elevernas förmåga att läsa förstå och tolka och bear-beta olika texttyper
- Läraren/skolan tar tillvara resultatet av uppföljningen för att förbättra läsun-dervisningen

Rapport

2011-12-21

12 (15)

Dnr 400-2011:1833

Skolinspektionens bedömning

Efter att kommunen observerat att elevernas resultat på läsförståelsedelen på de nationella proven kraftigt försämrats har kommunen påbörjat en del satsningar för att tydligare följa elevernas utveckling, både på elev-, grupp- och skolnivå. Askersunds kommun har tagit fram en språkplan som anger när under skolgången som elevernas läsförståelse och läsprogression ska observeras, samt med vilken metod detta ska göras. Planen anger även vem som ansvarar för observationen samt de åtgärder som ska vidtas om elevens utveckling inte är tillfredsställande utifrån kursplanen.

Skolan har tidigare testat elevernas läshastighet/avkodning och läsförståelse i årskurs 7. Efter det har det varit lärarnas ansvar att inom ramen för undervisningen följa upp varje enskild elevs läsutveckling. Det framkommer att lärarna har gjort detta på olika sätt och med olika verktyg. Det innebär att skolan inte har kunnat se hur väl man lyckas med sin läsundervisning på varken grupp- eller skolnivå. Det är endast resultatet på läsförståelsedelen på det nationella ämnesprovet i svenska i årskurs 9 som i efterhand gett svar på frågan hur väl man lyckats. Dessa resultat har dock inte använts för att diskutera förbättringar och likvärdighet i undervisningen. I skolans dokumentation av sitt kvalitetsarbete finns som mål för läsåret att följa upp läsutvecklingen med elever i årskurs 7.

Skolans ansvariga rektorer har vid intervjun förslag på hur man ska kunna använda de data man får då kommunens språkplan nu satts i verket för att följa läsutvecklingen på skolnivå samt som underlag för att utveckla läsundervisningen på skolan.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Följer skola/läraren systematiskt upp elevers läsutveckling och tas uppföljningsresultaten tillvara i utvecklingen av läsundervisningen* uppvisar huvudsakligen svaga sidor. Skolans rektorer behöver säkerställa en kvalitativ och likvärdig läsundervisning på skolan. För detta behöver rektorerna inhämta information om den läsundervisningen som sker bland annat genom att analysera resultat. Detta måste sedan leda till konkreta och uppföljningsbara förbättringsåtgärder i undervisningen.

Bakgrundsuppgifter om Sjöängsskolan

Sjöängsskolan är Askersunds kommuns enda skola för elever i årskurs 6–9. Skolan ligger i centrala Askersund invid en vik av sjön Vättern.

Skolan består av en större byggnad och ett antal mindre samlade på en gemensam skolgård. Skolans personal är organiserad i fyra "gårdar", vertikala arbetslag. Arbetslagen ansvarar för klasser i årskurs 6 och 8 eller årskurs 7 och 9.

Skolan är uppdelad i två skolenheter som leds av var sin rektor. I båda skolenheterna finns klasser i årskurs 6–9. De två rektorerna har delat upp ansvaret för utvecklingen av undervisningen i olika ämnen mellan sig.

På skolan finns 16 lärare som undervisar i svenska i årskurs 6–9 varav en undervisar i svenska som andraspråk. Fyra av dessa lärare har speciallärarutbildning. På skolan finns även en liten grupp, som i huvudsak arbetar med elever som riskerar att inte nå målen. I den verksamheten arbetar specialpedagoger och speciallärare.

Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med Skolinspektionens ämnesgranskningar är att belysa och bedöma om undervisningen överensstämmer med läroplanens och kursplanernas mål och riktlinjer och om undervisningen bedrivs på ett effektivt sätt, det vill säga bidrar till att elevernas kunskaper utvecklas så långt som möjligt inom ramen för givna mål.

I denna granskning riktas särskilt fokus mot kvaliteten i läsundervisningen i ämnet svenska och hur skolorna följer upp och utvecklar elevernas läsförmåga och läsförståelse under grundskolans avslutande årskurser. Enligt flera forskare finns det ett klart samband mellan betyg som elever i de senare åren i grundskolan får och elevernas läsförmåga vilket gör detta angeläget. I granskningen är mer preciserat följande frågeställningar centrala:

Får eleverna i läsundervisningen ta del av olika texttyper?

Får eleverna bearbeta de texter som används på ett sätt som stimulerar deras läsutveckling och förmåga att förstå, tolka och uppleva olika texttyper?

Får eleverna arbeta med digitala textförmedlande medier på ett sätt som gör att de utvecklar en kunskap om digitala mediers språk och funktion samt utvecklar förmågan att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap?

Följer skolan systematiskt upp elevers läsutveckling och tas uppföljningsresultaten tillvara i utvecklingen av läsundervisningen?

Rapport

2011-12-21

14 (15)

Dnr 400-2011:1833

Utöver ovanstående frågeställningar granskas även allmänna undervisningskvaliteter. Granskningen genomförs genom att följande aspekter på undervisningens kvalitet belyses:

Struktur och organisation

Individanpassning, variation och utmaning

Trygg stödjande och uppmuntrande lärandemiljö

Elevernas medverkan och aktivitet, feedback och feedforward

Metod och material

Valet av metoder utgår från det övergripande syftet med ämnesgranskningar och den aktuella granskningens frågeställningar samt aspekter på allmänna undervisningskvaliteter. De observationsscheman, elevenkäter och intervjuguider som behandlas utarbetas med utgångspunkt från forskning om läsundervisning, den gällande läroplanen och kursplanen för svenska. Nedan beskrivs de metoder som kompletterar och förstärker varandra för att besvara projektets frågeställningar.

Dokumentstudierna ger en inblick i skolans organisation och arbete med läsundervisning i ämnet svenska. Resultat från elevernas nationella ämnesprov i läsförståelse och betygsresultat i ämnet svenska, lärarnas utbildning och kompetensutveckling, hur skolan arbetar utifrån styrdokumentet när det gäller läsundervisning, vilka textmaterial skolan använder sig av samt hur man systematiskt arbetar med att följa upp, utvärdera och utveckla läsundervisningen undersöks genom dokumentstudier. Dokumentstudierna förbereder även inspektörerna för skolbesöket och ger underlag för att ställa frågor.

Genom strukturerade lektionsobservationer granskas undervisningens kvalitet när det gäller arbetet med läsundervisning samt allmänna undervisningskvaliteter. Klassrumsobservationer är en viktig metod för att kunna se samspelet mellan lärare, elev och lektionens innehåll. Observationerna ger underlag för att besvara projektets frågeställningar men också hur läroplanens och kursplanens mål och riktlinjer avspeglas i undervisningen. Det finns en risk att inspektörerna under klassrumsobservationerna inte kommer att se någon läsundervisning. För att undvika detta informeras skolorna om syftet med granskningen och de centrala frågeställningarna. Skolan och lärarna får då möjlighet att förbereda sig för granskningen så att inspektörerna får en möjlighet att se hur skolan arbetar med läsundervisning. En möjlighet är att inspektörerna får se en undervisning som i normalfallet inte bedrivs. Skulle undervisningen visa sig ha en hög kvalitet har en del av syftet med granskningen uppnåtts. Bedrivs det däremot inte någon läsundervisning är det viktigt att de allmändidaktiska inslagen i undervisningen observeras och bedöms genom att allmänna undervisningskvaliteter granskas.

Läraren ska i förväg ge observatörerna en lektionsplanering samt uppgifter om elevsammansättningen i klassen. Under lektionsobservationerna värderas ett antal kriterier som kan anses vara positiva exempel av en aspekt av läsundervisning. Detta görs i ett observationsschema som innehåller många olika aspekter av läsundervisningen och av allmänna undervisningskvaliteter. Observationerna av hela lektioner utförs av två inspektörer som under lektionen för löpande anteckningar. I direkt anslutning till lektionen fyller inspektörerna enskilt i sina observationsscheman. Därefter diskuterar de sina bedömningar och sammanställer detta i ett gemensamt observationsschema. I samband med klassrumsobservationerna intervjuas undervisande läraren kort före och efter lektionen utifrån en frågeguide. Observationerna är också vara ett underlag för elev- och lärarintervjuerna.

Intervjuer med elever, lärare och rektor ger tillsammans med övriga metoder en helhetsbild av läsundervisningen i skolan av de faktorer som kan ha betydelse för lärandet. Frågor om lässtrategier, läsmiljöer, anpassning av läsundervisningen, lärarnas kompetens och erfarenhet samt hur skolan systematiskt utvecklar läsundervisningen är viktiga för att komplettera det man sett i undervisningen och i dokumenten. Såväl elever som lärare och rektor kommer att, vid intervjuerna, få besvara frågor utifrån ett frågeformulär. Samtliga lärare som undervisar elever i årskurserna 7–9 i ämnet svenska på aktuell skola intervjuas. Om det finns speciella ämnesansvariga i ämnet så som specialpedagoger eller motsvarande ansvariga för stöd kommer även de att intervjuas. Elever till intervjuerna väljs ut från alla klasser i respektive årskurser. Både pojkar och flickor, samt elever med svensk respektive utländsk bakgrund, ska ingå. Medverkan är dock frivillig.

Elevenkäter ska ses som en metod att få kompletterande svar på de centrala frågeställningarna. Enkäterna kan ge exempel på vilka texter eleverna får ta del av, om eleverna får läsa texter utifrån erfarenhet, intresse och behov samt om eleverna har tillgång till texter genom olika medier. Dessutom kan det ge en bild av om svaren skiljer sig åt mellan pojkar och flickor. Elevenkäten genomförs bland en slumpvis uttagen klass/grupp elever födda 1996 i varje skola vilka deltagit i någon av de observerade lektionerna. Enkäter till lärare och rektor används inte. Istället får rektorn och lärarna ett antal frågor i förväg utifrån de centrala frågeställningarna för att kunna förbereda sig inför intervjun.